

Sandra Záhová,

Příčiny úmrtí královéhradeckého obyvatelstva ve světle matričních záznamů z let 1908-1918

Bakalářská práce v rámci studijního programu: Technická podpora humanitních věd, studijního oboru: Počítačová podpora v archivnictví, na katedře pomocných věd historických a archivnictví Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2015. 200 str.

Předložená práce má být podle autorky statistickou analýzou příčin úmrtí královéhradeckého obyvatelstva v letech 1908-1919.

Práce je uvedena poměrně obsáhlým úvodem obecného zaměření (dějiny města od 10. století, přes stavbu vojenské bastionové pevnosti až k její likvidaci koncem 19. století) s důrazem na desetiletí okolo roku 1900. Dále je přiřazena pasáž o kultuře v Hradci Králové, lékárenské a zdravotní péči ve městě do konce desátých let 20. století i vývoji počtu obyvatelstva nejen v Hradci Králové, ale i v českých zemích.

Podstatou studie je prezentace výsledků výzkumu, který autorka provedla v jedenácti druhopisech úmrtních matrik římsko-katolického děkanství Hradec Králové, kterým získala celkem 2790 matričních zápisů.

Tato pramenná základna může být jistým omezením relevance publikovaných dat, protože pravděpodobně zpracovává úmrtí věřících této konfese, stranou patrně zůstávají jinověrci, včetně např. poměrně početné židovské obce apod.

Bohužel v tzv. „Textové příloze“ na str. 82 a násl. autorka do tabulek neuvedla podrobněji „bydliště“ zemřelého, takže jsme nuceni předpokládat, že autorka zahrнула pouze skutečné „obyvatele Hradce Králové“, nikoli obyvatele obcí, které v té době nebyly součástí města a ne všechny měly samostatný farní úřad, který vedl příslušné matriky.

Podobně nejsou uváděna přesná data úmrtí, což by jistě v budoucnu přispělo k dalšímu využití její práce.

Ze získaných údajů publikuje autorka celkem 36 tabulek různých propočtů.

Metodika práce je velmi podobná bakalářské práci Martina Vašaty z roku 2014, který se věnoval obdobné problematice pro léta 1883-1889 a 1903-1909.

Podobnost je natolik zjevná, že autorka místy používá i velmi obdobné formulace.

Pro srovnání uvádím:

„2. PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

2.1. Metodika zpracování zápisů

Předtím, než bude následovat interpretace výsledků výzkumu, jen nutné uvést postup při zpracování matričních záznamů....“ (Vašata, str. 49).

„2.PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

2.1. Metodika zpracování výzkumu

Předtím, než budou interpretovány výsledky výzkumu, je nutné uvést, jak proběhl postup zpracování matričních záznamů...” (Záhová, str. 34).

Jinde:

„...matriční zápis někdy neuváděl jen jednu příčinu smrti, ale i další choroby, které mohly mít vliv na úmrtí dané osoby...” (Vašata, str. 50)

Záňová:

„...některé matriční zápisy neuváděly jen jednu příčinu smrti, ale i další choroby, které mohly mít vliv na úmrtí dané osoby...“ (Záňová, str. 34)

Podobná stylistika je ale i v obecných úvodních partiích:

Vašata, str. 25:

„...Počátky zdravotní péče v Hradci Králové sahají až do středověku. Při klášterech a kostelech byly zřizovány tzv. špitály, které poskytovaly pomoc nejen nemocným, ale i chudým a starým lidem a sirotkům....“

Záňová, str. 24:

„...V Hradci Králové byla zdravotnická péče už od středověku. Tzv. špitály byly zřizovány při klášterech a kostelech. Zde byla poskytována pomoc nejen nemocným, ale také starým lidem, chudým lidem a sirotkům...“

Podoba metodiky s prací Martina Vašaty by ale podle mého názoru nemusela být ke škodě věci. Ba právě naopak - umožnila by jednodušší srovnání dat a trendů v úmrtnosti obyvatel Hradce Králové nejen v obdobích 1883-1889 a 1903-1909, ale i v letech 1908-1918.

Bohužel práci Sandry Záňové zatěžují zbytečné nepřesnosti, které poněkud relativizují autorčiny údaje a propočty.

Tyto problémy začínají již v heuristické fázi.

Oponent neměl z pracovních a kapacitních důvodů možnost prostudovat příslušné použité prameny, ze kterých autorka vycházela, nicméně má tendenci se domnívat, že např. Jaroslav Šolín (str. 157) nebyl „Jasoslav“, Netrvalová Marie (tamtéž) nebyla „Netrvalová Marei“, „Františka Jirontová“ (tamtéž) je spíše Jiroutová či „Václav Veslka“ (tamtéž) je Václav Veselka a mnoho dalších „podezřelých“ jmen a příjmení.

Podobné obavy má oponent i v případě přepisu některých důvodů úmrtí - např. na str. 198 dvakrát uvedená „pnemonia“; stejně tak se domnívám se, že František Sychra zemřel na carcinom žlučníku nikoli „žlučníku“ (str. 199) apod. „Bertiollonova“ i „Berillonova“ klasifikace (obě na str. 82) je pravděpodobně pouhý – byť zbytečný - překlep.

Přesto, že jsem neměl prostor studovat a nepřepočítávat kvantitativní údaje, jsem nucen konstatovat jisté nesrovnalosti.

Např. v tabulce na str. 36 je v roce 1909 uvedeno 231 zemřelých, což představuje 15,19 % z celkového počtu zemřelých v letech 1908-1913. Následný graf na str. 37 (ne zcela přesně označený jako „Počet zemřelých obyvatel v letech 1908-1913“) uvádí pro tento rok v grafickém vyjádření údaj pod hranicí 15%. Podobně rok 1910 – 231 zemřelých, tj. 15,19%, ale v grafu údaj pouze na hranici 15 procent.

Doufám, že podobné nepřesnosti nejsou zahrnuty do dalších propočtů, které jsou podkladem pro vyslovení autorčiných závěrů.

S politováním jsem však nucen konstatovat, že studentka vykazuje při zpracování své práce elementární neznalosti v oblasti regionální historické produkce.

Např. Jiří Zikmund je správně uveden pouze na str. 9, ale dále téměř výhradně jako „Zikmudn“.

Autorka Plášilová není „Ludmila“ (str. 25), ale Libuše, (spolu)autor publikace o městě pod Bílou věží Zdeněk Doubek je přejmenován na „Doubravu“ (str. 9). Jiří Němeček je opakovaně uváděn jako „Němček“ (str. 10 a dále) - na str. 18 dokonce v obou variantách.

Vladimír Škaloud je správně uveden pouze na str. 9, dále již jen jako „Kaloud“ a dokonce je takto zařazen i v seznamu literatury mezi Milenu Lenderovou a Pavlu Koritenskou. Proč je navíc Lenderová v abecedním pořadí autorů předřazena před autory s příjmením počínajícím písmenem K-, nevím.

Bohužel četné nepřesnosti se přenášejí i do dalšího textu. Např. na str. 25 je jako první primář královéhradecké nemocnice uveden „Dr. Josef Potoček“, ale již o řádek níže přejmenovaný na „dr. J. Potůčka“.

Problematická je i práce s použitou literaturou.

Příspěvek Libuše Plášilové je uváděn jako „50. Výročí založení fakulty 199“ (srv. např. pozn. 61 na str. 25 a násl.), jinde jako „50. Výročí založení fakulty 1995“ (srv. např. pozn. č. 71 na str. 28). Protože nejsou uvedeny další bibliografické údaje, předpokládám, že autorka pracovala s verzí umístěnou na internetu. Pak by si to zasloužilo příslušný odkaz.

Podobnou nedůslednost vykazuje odkaz na práci Jiřího Hajníka označenou autorkou jako „Historie a současnost podnikání“ (viz str. 9). Pravděpodobně se jedná o autorovu práci „Historie a současnost podnikání na Pardubicku“, vydanou v Pardubicích v r. 2000. Přestože autorka výslovně píše, že „...v literatuře byla využita publikace od Jiřího Hajníka – Historie a současnost v podnikání...“ (str. 9), v seznamu použité literatury (str. 80 a další) uvedena není.

Jsou-li publikované údaje a propočty autorky pečlivé a správné, jedná se o práci, která může výrazně doplnit zjištění a závěry, které publikoval před časem již zmíněný Martin Vašata - měly bychom tak k dispozici propočty úmrtnosti v Hradci Králové za období 35 let.

Přesto si dovoluji dvě drobné připomínky.

Závěr o tom, že „populace starší 65 let nejčastěji umírala na stařeckou sešlost“ (str. 77) lze asi v dané době předpokládat. Autorka správně uvádí, že pod tímto pojmenováním se jistě skrývaly i jiné nemoci, které mohly souviset se stářím nebo vysokým věkem.

Obdobný závěr lze s jistou mírou pravděpodobnosti předpokládat i u jiných příčin úmrtí, kde zjištěné proměny jejich četnosti lze přičíst nejen na vrub jejich skutečným proměnám, ale též postupujícímu rozvoji medicíny a zpřesnění diagnostických metod.

Zajímavý je i vývoj mužské úmrtnosti v Hradci Králové, který se ve sledovaném období let 1908-1918 pohybuje každoročně kolem 120 až 140 zemřelých (s výjimkami v r. 1911-166 zemřelých, r. 1912 – 164 zemřelých a r. 1918 – 156 zemřelých). Pro oponenta je to poněkud překvapivé zjištění, že se výrazněji v úmrtnosti neprojevila nepřítomnost silné generační vrstvy mužů, kteří byli v letech 1914 až 1918 odvedeni vojenskými povinnostmi mimo města.

Vzhledem ke způsobu a výše konstatovaným problémům zpracování jsem nucen předloženou práci hodnotit pouze známkou: DOBŘE.

V Hradci Králové dne 8. června 2015

PhDr. Zdeněk Zahradník

